

Gènere, cos i sexualitat. La joventut, l'experiència i l'ús de l'espai públic urbà

Maria Rodó-de-Zárate

Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Geografia, Grup de Geografia i Gènere
maria.rodod@gmail.com

Recibido: 13-05-2011
Aceptado: 28-03-2012

Resum

L'ús i l'experiència de l'espai públic per part de la gent jove estan fortament determinats pel gènere. L'objectiu d'aquest article és veure com aquesta intersecció entre l'edat i el gènere provoca una sèrie de pràctiques i de comportaments determinats que repercuteixen en la manera com la joventut viu les ciutats. En base a una revisió bibliogràfica, i partint de la difícil definició de joventut i la controvertida relació que viu amb l'espai públic, l'anàlisi se centra en la rellevància que té la visibilitat del cos sexual al carrer i en la manera com el patriarcat determina tant les pràctiques com l'experiència d'aquests espais. Posant com a exemple la por als carrers, s'hi analitza com el gènere, però també la sexualitat o l'ètnia, condiciona l'accés i la mobilitat a l'espai públic urbà. Així, s'hi fa palès com el gènere i la sexualitat són factors determinants de l'experiència de la gent jove al carrer i s'hi mostra la necessitat d'investigar sobre l'ús de l'espai tenint en compte les diferents identitats de la gent jove, per tal de no caure en biaixos homogeneïtzadors.

Paraules clau: joves; feminisme; sociologia urbana; estudis de gènere; investigació social.

Abstract. *Gender, Body and Sexuality: Youth and their Experience and Use of Urban Public Space*

Young people's use and experience of public space is strongly determined by gender. This article seeks to explore how the intersection of age and gender gives rise to specific practices and behaviors that shape youths' experience in the city. The study is based on a bibliographical revision, starting from the difficult definition of youth and their controversial relation with public space. The analysis centers on the relevance of the visibility of the sexed body in public space and how patriarchy determines both the practices and experiences of these spaces. Using fear on the streets as an example, the article shows how gender, sexuality and also ethnicity condition access to and mobility in urban public spaces. It demonstrates how gender and sexuality are determining factors in young people's experience of public space and why it is necessary to take into account their changing identities when studying how youth use public space to avoid homogenizing biases.

Keywords: young people; feminism; urban sociology; gender studies; social investigation.

Sumari

Introducció	Els espais de la por
Conceptualització del jovent	Conclusions
La gent jove i l'espai públic	Referències bibliogràfiques
Les implicacions del gènere	

Introducció

Amb el present text, s'analitza, a través d'una revisió bibliogràfica, la relació de tres aspectes que s'entrelliguen: el jovent, els espais públics urbans i el gènere. Entenent que «no existeix el lloc sense un jo ni el jo sense un lloc»¹ (Anderson i Jones, 2009: 293) i que les construccions dels llocs i els significats que s'hi donen depenen de la classe, de l'edat, del gènere i de l'ètnia de la gent que els ocupa, la relació entre llocs i persones esdevé un camp d'estudi ben ampli. Les joves², pel fet de tenir unes característiques pròpies a causa de la seva edat i patir unes opressions concretes, viuen l'espai públic urbà d'una manera determinada, que interseccionarà amb la resta de diferenciacions socials que s'inscriguin sobre el seu cos.

Així, a l'article, s'hi analitza en primer lloc quina és la conceptualització de joventut, què s'entén quan s'usa aquest terme en les investigacions socials i quines dificultats comporta. En segon lloc, s'hi posa de relleu la controvertida relació entre la joventut i l'espai públic urbà, especialment pel que fa a la dualitat entre l'espai públic com a lloc de llibertat i de control alhora. En tercer lloc, s'hi estudia quina és l'experiència i l'ús de l'espai públic des d'una perspectiva de gènere, fent un èmfasi especial en les diferències de gènere, les repercussions de la visibilitat del cos i les implicacions de la sexualitat. Tot seguit, s'hi analitza, a manera d'exemple, la por com a restricció de la mobilitat i com a determinant de l'experiència a l'espai públic. Finalment, s'hi presenten les conclusions sobre l'estat de la recerca que tracta aquesta temàtica i el perquè de la necessitat de realitzar estudis sobre joventut des d'una perspectiva de gènere i interseccional³.

Pel que fa a la bibliografia, en el marc català, s'hi poden trobar treballs sobre joventut des de la sociologia⁴, l'antropologia⁵ i estudis interdiscipli-

1. Totes les citacions textuales que apareixen en català són una traducció pròpia.
2. Quan parlem de persones, independentment del seu sexe, usarem el femení plural. Quan es faci referència a un sexe en concret, s'especificarà.
3. Concepte utilitzat per teoritzar sobre la relació entre diferents categories socials com ara el gènere, la raça, la classe, la sexualitat, etc.
4. Un bon exemple és *Papers: Revista de Sociologia*, amb números monogràfics dedicats a temes de joventut, com ara el volum 96, número 1: «Jóvenes e identidad» (2011), el número 90: «Familias i adolescents» (2008), el número 79: «Materials de Sociologia de la Joventut» (2006) o el número 74: «Evolució social i joventut» (2004).
5. Vegeu els estudis etnogràfics sobre joventut de Carles Feixa.

naris sobre joventut⁶, però no s'hi té en compte la perspectiva espacial ni es realitzen estudis des d'aquest camp. Si bé, a nivell internacional, és des de la geografia des d'on més s'ha tractat la relació entre els espais públics urbans i la gent jove, en el nostre context són molt escassos els treballs realitzats sobre aquesta temàtica. Es troben alguns estudis sobre joventut en l'àmbit metropolità de Barcelona (Nofre, 2008) i també algunes publicacions, com ara el darrer número de la revista *Documents d'Anàlisi Geogràfica*⁷. Esdevé especialment rellevant el monogràfic «Geografies de la infància, la joventut i les famílies», tot i que prèviament també s'hi havien publicat força articles d'estudis sobre espais públics urbans i gènere, aplicats tant al context català com a l'espanyol i l'internacional (Cucurella, 2007; Fernández, 2007; Ortiz, 2004; Serra, 2007), i alguns articles sobre la interacció d'aquestes dues variables amb la infància (Katz, 2006; Ortiz, 2007). Cal destacar també la recent publicació *Jóvenes y espacio público. Del estigma a la indignación* (Trilla, 2011), que tracta de joventut i espai públic. Aquest text, si bé aborda qüestions fonamentals sobre aquest grup social i la relació que manté amb l'espai públic (estigmatització, identitat, participació), no incorpora la perspectiva de gènere de manera específica (només en un capítol sobre prostitució) ni transversal.

Conceptualització del jovent

La primera qüestió que apareix quan algú es planteja estudiar la gent jove és la pròpia definició del concepte. Les franges d'edat que s'analitzen en els estudis són del tot variables, de manera que es troben articles que parlen de persones que tenen entre 11 i 14 anys (Driskell et al., 2008), 15 i 24 (Liu, 2009) o 12 i 29 (McIlwaine i Datta, 2004). Hi ha també força confusió en la diferenciació entre *child* i *young*, ja que molts dels textos analitzats usen els dos conceptes indistintament, fet que comporta dificultats afegides quan es pretén definir la joventut. A més a més, el significat en anglès també és diferent, ja que mentre que *jove* pot referir-se a persones adultes, en anglès és més comú referir-s'hi com a *young adults* i no com a *young* únicament, que seria un terme més proper a l'adolescència. També cal destacar que les aproximacions a l'estudi de la joventut es realitzen des de diverses concepcions: l'edat cronològica (segons la data de naixement), la psicològica (que té a veure amb l'aparença) i la social (les actituds i els valors que se li atribueixen) (Hopkins, 2010).

Així, l'intent de situar la gent jove en una franja d'edat determinada constitueix una dificultat inicial per poder-la definir. A més, s'assumeix que la joventut està socialment construïda i no és un concepte universal, entenent que hi ha diferències culturals, de classe i de gènere importants i que les fronteres

6. Vegeu *Primer Congrés Internacional Joventut i Societat*, organitzat a través del Màster Interuniversitari en Joventut i Societat, 2009.
7. Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona i Departament de Geografia de la Universitat de Girona.

entre la joventut, la infància i l'etapa adulta són ambigües i canviants d'acord amb cada temps i cada lloc.

Alguns estudis mostren com el concepte de joventut, almenys entre les classes mitjanes i altes, ha patit un allargament de la fase de dependència i no s'assoleixen els indicadors tradicionals d'accés a la vida adulta (la transició de l'escola a la formació o el treball, la independència econòmica i el pas de la llar familiar a la pròpia llar —vinculada al matrimoni monogàmic heterosexual—) (Ruddick, 2003). Aquesta concepció de joventut, a part de deixar de banda moltes qüestions rellevants com ara la ciutadania o la sexualitat, actualment és molt variable i complexa (McDowell, 2003). Hi ha unes altres recerques que mostren com, en els darrers anys, han tingut lloc grans canvis en l'adquisició de l'autonomia per part de la gent jove, atès que han sorgit estils nous d'emancipació, tot i que estan molt determinats per l'assumpció de la precarietat com a situació acceptada en aquesta etapa de la vida (Merino i Garcia, 2006).

Per contra, si bé ja és problemàtic definir aquesta etapa, les condicions econòmiques que imposa l'agenda neoliberal i la formació continuada fan que s'hagi de tornar a ser «jove» diverses vegades al llarg de la vida —entenent-ho com a capacitat d'adaptació, d'assumpció del risc i la precarietat— (Ruddick, 2003), fet que encara en complica més la definició.

Una altra qüestió rellevant en la definició de la gent jove és, com succeeix amb la categoria *dona*, la universalització i la sobresimplificació de la complexitat d'identitats (Valentine, 2000). Contra això, s'aposta per considerar la joventut com a diversa en ella mateixa i com a concepte sociocultural (Boratav, 2005), amb la qual cosa s'allunya de l'homogeneïtzació (Evans, 2006; Gearin, 2003).

En resum, la mateixa definició de *jove* és problemàtica en si mateixa, per la dificultat que hi ha de cenyir-la a unes edats concretes, per definir-ne unes característiques específiques atesa l'heterogeneïtat del grup sense caure en estereotips i pel canvi constant que experimenta el propi col·lectiu.

La gent jove i l'espai públic

La relació entre la gent jove i l'espai públic urbà és una relació controvertida. Com succeeix amb la definició de *joventut*, la conceptualització d'espai públic també ha estat debatuda àmpliament. En general, i sense entrar en la profunditat d'aquest debat, es parteix d'una concepció d'espai com a «producte social, o una complexa construcció social, que forma les percepcions i les pràctiques espacials, basades en valors i en la producció social de significats» (Lefebvre a Robnson, 2009: 505). Així, l'espai públic apareix com un lloc culturalment construït, producte de la societat i amb una funció col·lectiva important (Lieshout i Aarts, 2008), tant pel que respecta a la seva capacitat de construcció de la diferència, la semblança i la identitat, com perquè el fet d'accedir-hi és una condició necessària per exercir la ciutadania (Ehrkamp, 2008). Els espais públics són llocs concrets i simbòlics, definits per les pràctiques socioespacials i

demanats i territorialitzats pels diferents grups socials (Gough i Franch, 2005). I, en aquests espais, el carrer apareix tant com un producte de les condicions materials i dels mecanismes de control social, com un lloc de contestació, de dominació i de resistència, de plaer i ansietat (Cahill, 2000; Gough i Franch, 2005). Així, en l'experiència al carrer, es creen identitats i pràctiques socials que formen i que reorganitzen l'espai material. S'hi reforcen les desigualtats i es converteixen en llocs d'exclusió i dominació (Ehrkamp, 2008; Robinson, 2009; Shildrick, 2006) on s'inscriu la cultura hegemònica constituïda pel poder de la majoria. Però és també alhora un lloc amb un fort potencial emancipador, de demanda política i de resistència (Gough i Franch, 2005).

L'espai públic apareix per a la gent jove com un lloc amb una rellevància important. Davant les relacions jeràrquiques i personals de la llar i el control que suposa, el carrer esdevé un univers impersonal, un lloc d'autonomia i de construcció d'identitats individuals i col·lectives (Gough i Franch, 2005). És un espai de no supervisió i de llibertat que permet trobar-se amb altres persones de manera no controlada, almenys no al mateix nivell que dins la llar; significa un espai de llibertat, de privacitat i d'anonimat (Lieshout i Aarts, 2008). D'aquesta manera, la distinció tradicional entre l'espai públic i el privat es veuria transformada per aquest grup social, ja que el refugi que podria suposar la llar (espai privat) per a la gent jove es trobaria al carrer (espai públic), de nit i lluny de l'autoritat de la gent gran (Valentine, 1996a, 1996b).

Però aquest espai públic està construït per i per a persones adultes, i està concebut com un espai adult. Atesa aquesta hegemonia espacial adulta, la joventut queda exclosa d'un lloc que o bé és cívic, net i purificat o bé està dissenyat perquè en faci ús la infància (Valentine, 1996a; Chiu, 2009). Des de la perspectiva de la gent jove, la majoria dels espais públics estan supervisats per la presència de persones adultes i han estat definits, governats i controlats per aquestes de la manera que més els ha convingut (Driskell et al., 2008). La gent jove hi és vista com a perillosa, ja que suposa una amenaça per l'ordre adult de l'espai públic (Thomas, 2005), n'és exclosa i no hi és benvinguda. A aquesta adultificació espacial s'hi afegeix la concepció dicotòmica que es té sobre aquest grup d'edat, que, segons Valentine, es basa en el binomi «àngels o dimonis»: o bé són persones vulnerables a qui cal protegir o bé són una amenaça, és a dir, estan en risc o són el risc pròpiament dit (Valentine, 1996a; Mattingly, 2001).

Tot i això, el carrer també té una rellevància primordial en la gent jove en la seva funció de formació de subjectes. Amb el concepte d'«aprenentatge del carrer» (*street literacy*), Cahill fa referència als «processos dinàmics i experimentals de producció de coneixement i construcció del jo en un context específic, l'espai públic urbà» (Cahill, 2000: 252). És, doncs, una prova de com l'entorn ambiental restringeix i forma les subjectivitats, mentre reconeix alhora la capacitat de la gent jove de negociar la seva condició social (Cahill, 2000).

Veient com l'espai públic per a la gent jove pot esdevenir la possibilitat de crear una zona de privacitat i com la concepció tradicional d'espai privat com a lloc de seguretat i intimitat es veu qüestionada per aquest grup d'edat, algunes autores proposen tipificacions noves dels espais. Segons Malone, existeixen dos

tipus d'espais per a les joves: els espais oberts i els reductes⁸. Els primers serien aquells on la gent jove s'hi troba bé i on sent que la diversitat és acceptada, i els segons serien aquells llocs regulats on se sentirien fora de lloc (Malone a Abbott-Chapman i Robertson, 2009). D'altra banda, Goffman utilitza una metàfora dramaturgicà per delimitar les regions de davant i darrere l'escenari⁹ on es representen els rols, argumentant que «permeten crear una façana (tant física com social) per presentar el jo d'una manera més ordenada i estructurada que la que permetrien les regions atzaroses i a vegades caòtiques d'entre bastidors» (Goffman a Abbott-Chapman i Robertson, 2009: 42). D'aquesta manera, per a la gent jove, no tindria tanta rellevància si un espai és interior o exterior, ja que, mentre l'habitació pròpia podria significar la regió de darrere de l'escenari (els bastidors), el menjador seria una regió del davant, de primer pla.

Trobem també unes altres autores que creen distincions entre els espais de la gent jove segons la funció que tenen; per exemple: segons Ganetz, una possible diferenciació per a la gent jove seria entre espai de relació (lloc per a la socialització), espai d'identitat (lloc per a la satisfacció de les necessitats individuals) i espai lliure (espai personal). Semblant a aquesta, Lieberg fa la distinció entre «llocs de retirada» i «llocs d'interacció», a la qual Sibley hi afegeix les «zones liminals»¹⁰. Aquest espai entremig de les zones de «retirada» i d'«interacció» recolliria millor el potencial transformador de l'espai, ja que és un lloc més flexible, que permet més llibertat (Bain, 2003).

En resum, l'espai públic apareix per a la gent jove com una zona de llibertat, però també com una zona adultificada plena de regulacions. Amb aquesta dualitat, la pròpia definició d'espai públic és controvertida i requereix que es pari més atenció a les dinàmiques concretes que s'hi donen per raó d'edat. Aquest tipus de classificacions i de distincions entre espais públics posa de manifest que la simple diferenciació entre espai públic i espai privat és una diferenciació controvertida en relació amb la gent jove. Les aportacions d'aquestes autores mostren com els espais, segons els tipus de relacions que s'hi donen i les funcions que exerceixen, tenen significats que van més enllà de la distinció entre públic i privat. Queda palès, doncs, que l'ús que les joves fan de l'espai a les ciutats és complex i requereix prestar atenció a les relacions concretes que aquest grup d'edat estableix amb els diversos llocs col·lectius que hi ha. Aquestes noves tipologies poden ser més útils per aproximar-se a la recerca sobre joventut i espais públics.

Les implicacions del gènere

A les dificultats de definir joventut i espai públic, s'hi afegeix que l'experiència del carrer com a jove varia segons el gènere. L'heteropatriarcat determina uns rols per a cada gènere i disciplina els cossos per tal que es comportin de la

8. En anglès: *open spaces* i *enclosed spaces*.

9. En anglès: *front and backstage regions*.

10. En anglès: *places of retreat*, *places of interaction* i *liminal zones*, respectivament.

forma adequada a l'espai públic. Per exemple, el fet que les noies siguin vistes al carrer té repercussions concretes sobre la seva experiència a l'espai, ja que el seu cos és sexualitzat per la mirada masculina a l'espai públic (Hyams, 2003). Els usos que faran del carrer variaran també segons la percepció de la por, que està del tot marcada pel gènere i determina l'experiència de la ciutat i la llibertat de moviments (Pain, 2001). Així, les noies experimenten unes restriccions concretes a causa del seu gènere, això fa que els significats que donen als espais puguin ser diferents dels dels nois i els usin d'una forma determinada i per realitzar-hi activitats que encaixin amb el fet de ser noies joves, tot i que cal tenir en compte que les pràctiques de gènere s'articulen i es reforcen amb uns altres eixos de desigualtat (Ehrkamp, 2008), com mostren estudis que relacionen el gènere amb la classe (Gough i Franch, 2005; Evans, 2006; Hyams, 2003; Koning, 2009), l'ètnia (Ehrkamp, 2008) i, evidentment, l'edat, que és l'objecte central d'estudi.

Segons la bibliografia revisada, apareixen tres grans temàtiques dins l'anàlisi de les implicacions de gènere a l'espai públic per part de la gent jove: el gènere com a determinant de pràctiques concretes, el cos i la sexualitat. El primer comprèn el gènere de forma àmplia, és a dir, entenen que són les construccions socials que s'edifiquen sobre els cossos sexuats i tant tracta les especificitats de les noies en les experiències que viuen a l'espai públic com els discursos de masculinitat. No és doncs, només, una anàlisi dels estudis sobre dones (o noies), sinó de com l'estructura patriarcal afecta la gent jove a l'espai públic. El segon, fortament travessat per aquestes qüestions, fa referència a les relacions que s'estableixen entre el cos i l'espai i les implicacions que se'n deriven. En tercer lloc, les qüestions de sexualitat versen sobre com l'orientació o la tendència sexual condicionen l'ús i l'experiència de l'espai públic urbà.

El gènere

La identitat de gènere en relació amb l'edat té unes peculiaritats concretes quant a l'encreuament d'aquests dos eixos d'opressió. Hi ha unes narratives de gènere que s'articulen sobre les d'edat, i això genera discursos de feminitat i de masculinitat concrets que tindran repercussions diferents en l'ús i l'experiència de l'espai. La bona noia o la mala noia, els estereotips, l'assignació de rols, la concepció dels cossos, la percepció del perill i l'esdevenidor estan determinats per l'estructura heteropatriarcal, i serà aquesta la que determinarà la relació generitzada amb l'espai.

Sobre les relacions amb els espais públics, una de les qüestions més rellevants, per les implicacions que comporta, és la visibilitat. Tot i haver vist que la distinció tradicional entre espai públic i privat esdevé controvertida, tant des d'una perspectiva de la gent jove com des del punt de vista feminista, continua existint el carrer i la llar, i les noies hi pateixen discriminacions o hi resisteixen de manera diferent dels nois. Una de les comprovacions fetes a la majoria d'estudis és que hi ha una manca de visibilitat en els espais públics, en fan menys ús o està més restringit (aquestes qüestions s'analitzen en pro-

funditad més endavant). Tot i això, la seva presència en aquest tipus de llocs és substancialment diferent de la dels nois, a causa del que significa la visibilitat per a elles.

Pel que fa a la masculinitat, un exemple sobre com les pràctiques espacials construeixen la masculinitat es troba en alguns articles que fan referència a l'*skateboarding*. Com assenyala Nolan, la gran majoria de joves que practica l'*skate* són nois. L'anàlisi que fa l'autor, tot i que no és gaire extensa, posa de manifest que, en aquest tipus d'activitats, suposadament transgressores i típiques de la gent jove, hi ha grups exclosos: les noies i les persones més joves. El discurs que fonamenta aquesta discriminació, segons argumenta Nolan, es basa en la masculinitat. Un ideal de superioritat masculina sura sobre l'*skateboarding*, fet que implica que la seva creació de la identitat es basi en l'exclusió a través de la construcció de l'alteritat, tant de forma misògina com homòfoba (Nolan, 2003). Com expressa Valentine: «repudiant unes identitats determinades poden formar-se les nostres pròpies identitats. Les identificacions es realitzen a través d'un procés de desidentificació» (Valentine, 2000: 263-4). D'altra banda, Woolley (2006) i Chiu (2009) fan referència a aquesta qüestió destacant-ne la doble via, és a dir, que és també a través de l'*skateboard* que es construeix la masculinitat.

El nivell de llibertat al carrer i de possibilitat de mobilitat (Gough i Franch, 2005), l'apropiació de l'espai (Gough i Franch, 2005; Ehrkamp, 2008) o els graus de por que experimenten (Pain, 2001; Winton, 2005) en són temes recurrents. Però, tot i això, l'anàlisi de la masculinitat és poc present en els estudis, malgrat les crides que algunes autores fan a la necessitat de canviar els rols que imposa la masculinitat (McIlwaine i Datta, 2004; McDowell, 2003).

Pel que respecta a la diferenciació d'usos de l'espai, és destacable la reproducció o el trencament amb els rols de gènere en relació amb els llocs. Un exemple clar de subversió de gènere és el que il·lustra Evans (2006) sobre les noies (d'11 a 20 anys) que viuen al carrer a Tanzània. L'autora explica com la posició de les noies és ambigua i gens còmoda, perquè es tracta del gènere equivocat en el lloc equivocat. A més, destaca com les seves estratègies de supervivència transgredeixen els rols de gènere, ja sigui estant al carrer per no assumir el risc dels abusos sexuals en el treball domèstic o realitzant treball domèstic remunerat en oposició al que haurien de fer, de forma gratuïta, a les seves llars familiars (Evans, 2006). En aquest sentit, Pain subratlla que les dones (no n'especifica l'edat) no només experimenten l'espai, sinó que també el produeixen activament, el defineixen i el reclamen (Pain, 2001), mostrant «perícia espacial», fet que demostraria que les seves pràctiques espacials quotidianes poden ser pràctiques de resistència (Koskela a Pain, 2001).

D'altra banda, Hyams i també Thomas, per costats diferents i sobre situacions ben diverses, analitzen com tant la reproducció dels rols tradicionals de gènere com les subversions que se'n fa estan íntimament lligades. En estratègies que podrien semblar transgressores, com ara el fet que una noia se senti afalagada per la mirada masculina a l'espai públic i es resisteixi al discurs que la fa vulnerable, no deixa de ser una reproducció del patriarcat (Hyams, 2003). En

la mateixa línia, Thomas mostra com les noies, tot i que van als centres comercials i resisteixen el control adult, acaben fent seves i reproduint les identitats socials diferenciadores, ja siguin de gènere, de classe o d'ètnia (Thomas, 2005).

Es general, doncs, existeix una contradicció entre les estratègies de resistència i subversió i els efectes que causen, que tornen a ser llegits com a reproduccions dels rols de gènere. Mentre, d'una banda, poden estar desafiant el control adult, la transgressió pot no subvertir la feminitat, sinó reproduir-la i perpetuar-la.

El cos

Com afirma Kato: «els cossos han de ser entesos com a situats en un espai donat i, per tant, influenciats per o associats amb les relacions culturals i socials encarnades en aquell espai» (Kato, 2009: 52), remarcant també la capacitat que tenen per donar forma a l'espai. Dit d'una altra manera i prenent el concepte de performativitat de Judith Butler, és a través de les pràctiques repetides i reiterades que es construeixen mútuament relacions entre els llocs i les persones (Anderson i Jones, 2009), encarnant les normes hegemòniques però també permetent la possibilitat de subvertir-les (Kato, 2009).

Els estudis tan aviat fan èmfasi en la manera com els cossos acumulen les marques de la diferència (Herrera et al., 2009), com en el significat que té el cos com a entitat social, física i biològica per produir espais (Chiu, 2009). Així, encara que els llocs creïn els cossos a partir del poder heteropatriarcal, hi ha pràctiques de resistència possibles (Hyams, 2003). El cos apareix, doncs, com un espai on interseccionen les opressions i com a lloc de resistència. El cos adquireix un paper rellevant i esdevé «el lloc de la reconstitució d'un sentit pràctic sense el qual la realitat social no es constituïria [...] És un lloc d'«història incorporada»» (Butler a Rooke, 2007: 245).

El fet que els cossos de les noies siguin visibles en un espai públic adult, masculí i heterosexual les fa subjectes al domini visual de la mirada masculina, que les objectualitza sexualment (Hyams, 2003). Valentine apunta també com la internalització de la mirada masculina actua com un panòptic que disciplina les dones, tant si són realment vistes com si no (Valentine, 2000). El cas estudiat per Koning sobre les noies de classe alta del Caire és un bon exemple de com, a través de la visibilitat dels seus cossos als bars, se'n «profana» la dignitat. És a dir, el fet de ser vistes en un espai públic per homes de classe baixa es llegeix com quelcom nociu per a aquestes noies, que són considerades com a prostitutes pel sol fet de passejar pel carrer (Koning, 2009).

La sexualidad

Pel que respecta a la sexualitat, pràcticament no hi ha articles que facin referència de forma explícita a l'experiència de la gent jove a l'espai públic segons la seva sexualitat. Ara bé, existeixen articles sobre les geografies de la sexualitat on, tot i que no tracten específicament de joves, s'hi fa alguna referència. Considere-

rant que és una temàtica d'una importància rellevant, encara que no se centrin exclusivament en les joves, se'n fa una aproximació breu.

Un dels articles rellevants i pioners sobre la qüestió de la sexualitat des d'una dimensió espacial és el de Valentine (1993). L'autora mostra com l'heterosexualitat com a norma es visibilitza i se celebra en els espais públics, intentant desmentir la falsa premissa que l'heterosexualitat és una pràctica que es dona només en espais privats i que, per tant, així hauria de ser l'homosexualitat. Valentine assenyala que les relacions que tenen lloc en els espais públics i que s'hi fomenten són heterosexuals i que aquestes n'exclouen o n'expulsen les persones no heterosexuals. Una de les qüestions que abasta és la referent als tipus de llars i la disposició i les maneres d'accedir-hi. Mostra també com els llocs de treball estan organitzats físicament i socialment per reflectir i reproduir relacions sociosexuals asimètriques, on les treballadores heterosexuals s'apropien de l'espai a través de significants, comportaments i converses (hetero)sexualitzades, això fa que les persones homosexuals sentin el lloc de treball com a heterosexual i s'hi trobin fora de lloc. Identifica també els restaurants i els bars com a zones de rituals de flirteig heterosexual, on les persones es vesteixen emfatitzant els rols asimètrics de gènere i mantenen relacions d'intimitat. El mateix succeeix amb els espais públics oberts, on les famílies heterosexuals prenen el carrer alienant les parelles homosexuals, que no poden sentir-s'hi de la mateixa manera o, en determinades circumstàncies, assumint el risc de patir agressions violentes, sobretot les lesbianes, pel fet de ser dones.

Pel que respecta concretament als estudis realitzats amb gent jove, McIlwaine i Datta se centren en la construcció de sexualitats en joves de Botswana, afirmant que «actualment, el desafiament més gran que afronten dones i homes és el del sexe i les sexualitats» (McIlwaine i Datta, 2004: 483). Fan èmfasi en la construcció de la sexualitat africana i en les vinculacions amb el VIH, reivindicant una concepció més holística de la sexualitat contra un discurs medicalitzat (McIlwaine i Datta, 2004). D'altra banda, Bieri i Gerodetti, partint de la consideració que «les percepcions i construccions de les bones i males sexualitats generitzades estan sempre inherentment espacialitzades» (Bieri i Gerodetti, 2007: 230), analitzen com la mobilitat de les dones i les prostitutes van acabar simbolitzant, històricament, les llibertats perilloses de la ciutat, que trencaven amb la seva respectabilitat i tenien com a efecte prohibicions limitadores de la seva llibertat de moviment (Bieri i Gerodetti, 2007).

En general, sobre la sexualitat a l'espai públic, en primer lloc, és important destacar la importància que té la visibilitat pública, sobretot en espais urbans, per a les lluites sobre sexualitat. El fet que puguin ser mostrades implica un reconeixement de la seva existència, tot i que, com assenyala Rooke, a l'espai urbà pot donar-se més aviat la indiferència, a causa de l'anonimat que hi regna (Rooke, 2007). Els processos de creació de barris amb una identitat sexual pròpia també són objecte d'estudi de moltes investigacions, que analitzen l'espacialitat i la territorialització de lesbianes i gais i les diferències que hi ha (Rooke, 2007; Podmore, 2001) i com s'hi inscriuen els transgènere i transsexuals i les opressions que hi pateixen (Doan, 2007). D'altra banda, les

qüestions de la identitat sexual en relació amb els locals d'oci de lesbianes o de gais és un tema força estudiat, ja que és a través del treball performatiu dels cossos en aquests espais que es manté l'estabilitat (Rooke, 2007).

Els espais de la por

Un dels exemples més recurrents de les implicacions del gènere, de la visibilitat del cos sexual i també de l'expressió de la sexualitat és la por, el perill i el risc com a controlador de l'accés a l'espai públic. Pain, en el seu article sobre el gènere, la raça, l'edat i la por a la ciutat, fa una anàlisi sobre com aquests eixos generadors d'opressions repercuteixen en la por entesa com l'«àmplia gamma de respostes emocionals i pràctiques que individus i comunitats tenen davant el crim i els disturbis» (Pain, 2001: 901). L'autora posa damunt la taula les narratives que configuren les pors de diferents col·lectius. La gent jove es considera tant amenaçadora com amenaçada; la gent de color, delinqüent o víctima; els homes són vistos com a persones sense por, però també causants de la por, i les dones, com a porugues i passives. Amb les seves investigacions, desmenteix algunes d'aquestes narratives, n'explicita d'altres i ressalta les paradoxes que comporten, però molts dels articles analitzats en fan ús i en destaquen les implicacions que generen (Pain, 2001).

Un exemple és el que mostra Evans sobre les joves de Tanzània que viuen al carrer. L'autora demostra com aquestes noies estan més exposades a patir riscos a causa de l'explotació, la violència sexual i les malalties venèries, com també pel fet que són més vexades i discriminades en els llocs públics. Ara bé, assenyala com també en el treball domèstic que sovint acaben realitzant, les possibilitats d'assetjaments sexuals i d'abusos són molt elevades. El que sí que deixa clar és que les percepcions del perill varien enormement segons el gènere (Evans, 2006).

En la mateixa línia, Koning mostra com les dones al Caire porten a sobre el sentiment de vulnerabilitat, d'objecte de l'agressivitat sexual masculina (Koning, 2009). Winton també aporta, en aquest sentit, l'experiència de les noies a Guatemala en relació amb la violència. Assenyala com, mentre els nois són l'objecte específic de la violència, elles temen més la intimidació i l'abús verbal i sexual que no pas l'agressió física (Winton, 2005). Gough i Franch també analitzen amb detall les restriccions que suposa per a les noies de Recife aportant, com a dada afegida, que qui les controla és la família, com als nois, amb la diferència que, quan es casen, és el marit qui continua controlant els seus moviments a l'espai públic. D'altra banda, Bieri i Gerodetti expliquen com les narratives sobre la ciutat la conceben com a plena de riscos, en oposició al món rural, que quedaria exempt de perill per a les noies joves (Bieri i Gerodetti, 2007).

Però aquestes narratives impliquen, com assenyala Pain, dues paradoxes: l'una, que les noies no pateixen tants atacs com el nivell de por a la violència podria fer suposar i, l'altra, que és erroni el lloc on situen la violència, ja que la majoria d'agressions a les dones es donen a l'espai privat o domèstic. L'autora

explica també com les feministes han argumentat que la por que senten les dones pel crim és una manifestació de l'opressió de gènere i un tipus de control a través de la reproducció del paper que tradicionalment se'ls ha adjudicat (Pain, 2001). És important destacar, però, que aquestes dues paradoxes les indica en el context del Regne Unit i, en canvi, els exemples esmentats fan referència a països del Sud (Egipte, Guatemala i Brasil).

Una de les aportacions que Pain fa com a discurs alternatiu per a les noies és la visió que elles poden tenir de la ciutat com a lloc d'oportunitats, aventures i emocions fortes, la qual cosa cal tenir en compte per no reproduir les nocions de debilitat envers les noies (Pain, 2001). En aquest cas, és interessant l'aportació de Hyams sobre les noies llatines, ja que assenyalava que tant veuen el barri com un lloc de por (on es produeixen crims) com un lloc on elles mateixes són considerades possibles gàngsters: rebutgen el sentiment de vulnerabilitat i troben exòtic el perill de Los Angeles (Hyams, 2003).

Les aportacions que fa Pain sobre els nois es basen en el fet que, tot i ser vistos com a perillosos, són dels col·lectius que més violència pateixen. També assenyalava que els nois joves, a mesura que van creixent, accepten menys que tenen por, ja que van adoptant les identitats normatives adultes de la cultura masculina i heterosexual dominant que fan menys acceptables aquestes postures per part dels homes. Hi afegeix també que aquells que es veuen fora d'aquesta identitat corren més risc de patir violència, cosa que exemplifica amb els nois homosexuals (Pain, 2001).

L'altra cara de la moneda seria la cerca de seguretat. En aquest aspecte, els exemples són diversos per mostrar com les noies cerquen espais que els proporcionen seguretat (Abbott-Chapman i Robertson, 2009) en moments concrets del dia —les pors augmenten amb la foscor— (Boratav, 2005). Aquestes zones acostumen a ser llocs tancats, lluny de la visibilitat pública, on elles se senten protegides (Boratav, 2005; Koning, 2009; Ehrkamp, 2008) —en aquest punt, cal remarcar que els exemples són de noies turques i egípcies—. L'exemple de Gough i Franch sobre les noies de Recife il·lustra també aquesta qüestió, destacant que els espais propis de les noies són les àrees que anomena «semireductes», és a dir, els espais que hi ha just davant de casa seva, i remarcant que mai s'estan al carrer tret que sigui de pas (Gough i Franch, 2005).

En resum, tot i que la por és un factor fortament marcat pel gènere i d'una importància rellevant en l'ús dels espais a les ciutats, hi ha unes altres causes que també en determinen els diferents usos. En general, els espais que usen més són els privats o domèstics (Abbott-Chapman i Robertson, 2009; Hyams, 2003; Ehrkamp, 2008) o aquells llocs tancats que proporcionen certa seguretat per la vigilància que hi ha —com ara centres comercials o cafeteries— (Koning, 2009; Thomas, 2005). Els nois, en canvi, prenen els carrers ocupant voreres i cantonades (Ehrkamp, 2008), amb la qual cosa contribueixen a generar la sexualització de l'espai privat amb la seva mirada masculina (Hyams, 2003; Koning, 2009). La por apareix com un clar exemple de com els discursos de gènere, la visibilitat del cos sexual i també l'expressió d'una sexualitat determinada condicionen tant l'ús com l'experimentació dels espais públics.

Conclusions

Tot i que, en els darrers anys, la geografia ha donat importància a la joventut en l'anàlisi espacial i també abunden els textos feministes sobre les implicacions del gènere en la construcció i en l'experiència de l'espai públic, hi ha una clara manca de treballs que contemplin tots dos punts de vista per a l'anàlisi: o bé hi ha investigacions en ciències socials sobre gent jove o hi ha anàlisis feministes de l'espai públic, però els estudis sobre l'experiència i l'ús de l'espai públic per part de les joves des del punt de vista del gènere són inexistentes en el territori català i espanyol i minoritaris en el context internacional.

Sobre la joventut, s'han exposat alguns dels obstacles que suposa treballar amb un col·lectiu tan heterogeni i canviant. La seva relació amb l'espai públic urbà (concepte també controvertit) parteix d'una naturalesa conflictiva, ja que és tant un lloc de llibertat com l'escenari del control social i les regulacions; tan aviat constitueix un espai d'oportunitats com de riscos. Enmig d'aquests debats es troben les altres opressions que pateixen les joves, ja sigui per raó d'ètnia, de classe o de gènere. La intersecció entre aquests eixos d'opressió complica encara més la recerca, alhora que planteja un camp d'investigació més ric.

La varietat de temàtiques també és molt reduïda, sobretot si s'entén que «jove» implica edats més enllà de l'adolescència i la joventut. Hi ha moltes temàtiques que no es veuen reflectides en els estudis, com ara, per exemple, la relació que la gent jove estableix amb l'espai públic pel que fa a qüestions com ara la festa, l'activitat política, la maternitat o el treball al carrer.

Concretament per les qüestions de gènere, hi ha tant una manca de treballs sobre l'experiència específica de les noies joves a l'espai públic, com sobre la manera com les pràctiques de masculinitat condicionen l'ús que en fan els nois. Per poder analitzar les causes de comportaments determinats de forma acurada, és imprescindible tenir en compte que els nois actuen a l'espai públic en base a discursos de masculinitat i no caure en l'error de considerar determinats subjectes com a neutres pel que fa al gènere.

D'altra banda, no només cal tenir ben present el gènere en els estudis sobre gent jove per no fer anàlisis esbiaixades, sinó que també és necessari per tal d'evitar la invisibilitat de les noies com a part constitutiva del col·lectiu jove. En casos com els de la por a l'espai públic, si no es fa visible aquesta experiència determinada, s'impedeix que puguin tenir el mateix accés a la ciutat, la qual cosa limita les seves possibilitats d'adquisició de la plena ciutadania. En aquestes anàlisis, com s'ha mostrat, l'ètnia i la sexualitat constitueixen també factors determinats per estudiar l'experiència de l'espai públic.

S'ha mostrat, doncs, com l'ús i l'experiència de l'espai públic estan clarament determinats per l'edat, el gènere i la sexualitat. Cal que els estudis sobre la gent jove tinguin molt en compte com les diferents estructures de poder (de classe, gènere, sexualitat, ètnia, edat, etc.) interseccionen en cada grup social. Les interseccions concretes entre edat i gènere provoquen comportaments determinats a l'espai públic que no s'expliquen només per l'edat ni només pel gènere. Un exemple pot ser el suposat comportament disruptiu

de l'ordre públic que s'associa amb la joventut, però sense una anàlisi dels discursos de masculinitat no es pot entendre aquest tipus de pràctica, com tampoc pot analitzar-se correctament l'accés a l'espai públic per part de joves si no es té en compte la por que uns cossos determinats pateixen al carrer i com veuen restringida la seva mobilitat per aquest tipus de discursos sobre la seguretat a l'espai públic. En definitiva, cal no oblidar que la joventut, encara que comparteixi certes particularitats a causa de la seva edat, té gènere. La gent jove no és un grup homogeni i obviar-ho acostuma anar en detriment de les dones, o bé fent-les invisibles o bé aplicant-los característiques pròpies de la masculinitat que poc tenen a veure amb la seva experiència i l'ús que fan de l'espai públic urbà.

Referències bibliogràfiques

- ABBOTT-CHAPMAN, Joan i ROBERTSON, Margaret (2009). «Adolescents' Favourite Places: Redefining the Boundaries between Private and Public Space». *Space and Culture*, 12, 419.
- AITKEN, Stuart C.; LUND, Ragnhild i KJØRHOLT, Anne Trine (2007). «Why Children? Why Now?». *Children's Geographies*, 5 (1), 3-14.
- ANDERSON, Jon i JONES, Katie (2009). «The difference that place makes to methodology: uncovering the "lived space" of young people's spatial practices». *Children's Geographies*, 7 (3), 291-303.
- BAIN, Alison L. (2003). «White western teenage girls and urban space: Challenging Hollywood's representations». *Gender, Place & Culture*, 10 (3), 197-213.
- BIERI, Sabin i GERODETTI, Natalia (2007). «"Falling women" - "saving angels": Spaces of contested mobility and the production of gender and sexualities within early twentieth-century train stations». *Social & Cultural Geography*, 8 (2), 217-234.
- BORATAV, Hale Bolak (2005). «Negotiating Youth: Growing Up in Inner-city İstanbul». *Journal of Youth Studies*, 8 (2), 203-220.
- CAHILL, Caitlin (2000). «Street Literacy: Urban Teenagers' Strategies for Negotiating their Neighbourhood». *Journal of Youth Studies*, 3 (3), 251-277.
- CHATTERTON, Paul i HOLLANDS, Robert (2002). «Theorising Urban Playscapes: Producing, Regulating and Consuming Youthful Nightlife City Spaces». *Urban Studies*, 39, 95-116.
- CHIU, Chihsin (2009). «Contestation and Conformity: street and Park Skateboarding in New York City Public Space». *Space and Culture*, 12, 25-42.
- COLLINS, Damian C.A. i KEARNS, Robin A. (2001). «Under curfew and under siege? Legal geographies of young people». *Geoforum*, 32, 389-403.
- CUCURELLA, Ariadna (2007). «La perspectiva de gènere en el disseny i l'ús d'espais públics urbans: El cas del Parc dels Colors de Mollet del Vallès (Barcelona)». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 49.
- DOAN, Petra L. (2007). «Queers in the American City: Transgendered perceptions of urban space». *Gender, Place & Culture*, 14 (1), 57-74.
- DRISKELL, David; FOX, Carly i KUDVA, Neema (2008). «Growing up in the new New York: youth space, citizenship, and community change en hyperglobal city». *Environment and Planning A*, 40, 2831-2844.
- EHRKAMP, Patricia (2008). «Risking publicity: masculinities and the racialization of public neighborhood space». *Social & Cultural Geography*, 9 (2), 117-133.

- EVANS, Ruth (2006). «Negotiating social identities: The influence of gender, age and ethnicity on young people's "street careers" in Tanzania». *Children's Geographies*, 4 (1), 109-128.
- FERNÁNDEZ-SALINAS, Víctor (2007). «Visibilidad y escena gay masculina en la ciudad española». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 49.
- GEARIN, Elizabeth (2003). «Geographies of Young People: The Morally Contested Spaces of Identity». *The Professional Geographer*, 55 (1), 106-107.
- GOUGH, Katherine V. i FRANCH, Monica (2005). «Spaces of the street: Socio-spatial mobility and exclusion of youth in Recife». *Children's Geographies*, 3 (2), 149-166.
- HALL, Tom; COFFEY, Amanda i LASHUA, Brett (2009). «Steps and stages: rethinking transitions in youth and place». *Journal of Youth Studies*, 12 (5), 547-561.
- HERRERA, Elsa; JONES, Gareth A. i THOMAS DE BENÍTEZ, Sarah (2009). «Bodies on the line: identity markers among Mexican street youth». *Children's Geographies*, 7 (1), 67-81.
- HOPKINS, Peter E. (2010). *Young people, place and identity*. Nova York: Routledge.
- HYAMS, Melissa (2003). «Adolescent Latina Bodyspaces: Making Homegirls, Homebodies and Homeplaces». *Antipode*, 35, 535-558.
- (2004). «Hearing girls' silences: thoughts on the politics and practices of a feminist method of group discussion». *Gender, Place & Culture*, 11 (1), 105-119.
- KATO, Yuki (2009). «Doing consumption and sitting cars: adolescent bodies in suburban commercial spaces». *Children's Geographies*, 7 (1), 51-66.
- KATZ, Cindi (2006). «Los terrores de la hipervigilancia: seguridad y nuevas espacialidades de la niñez». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 47.
- KONING, Anouk de (2009). «Gender, Public Space and Social Segregation in Cairo: Of Taxi Drivers, Prostitutes and Professional Women». *Antipode*, 41 (3), 533-556.
- LANGEVANG, Thilde i GOUGH, Katherine V. (2009). «Surviving through movement: the mobility of urban youth in Ghana». *Social & Cultural Geography*, 10 (7), 741-756.
- LIESHOUT, Maartje van i AARTS, Noelle (2008). «Youth and Immigrants' Perspectives on Public Space». *Space and Culture*, 11, 497-513.
- LIU, Fengshu (2009). «It is not merely about life on the screen: urban Chinese youth and the Internet café». *Journal of Youth Studies*, 12 (2), 167-184.
- MATTINGLY, Doreen (2001). «Place, teenagers and representations: lessons from a community theatre project». *Social & Cultural Geography*, 2 (4), 445-459.
- MCDOWELL, Linda (2003). «Transitions to Work: masculine identities, youth inequality and labour market change». *Gender, Place & Culture*, 9 (1), 39-59.
- MCILWAINE, Cathy i DATTA, Kavita (2004). «Endangered Youth? Youth, gender and sexualities in urban Botswana». *Gender, Place & Culture*, 11 (4), 483-512.
- MERINO, Rafael i GARCIA, Maribel (2006). «Emancipation enlargement and the acquisition of autonomy by young people in Catalonia». *Young*, 14 (33), 33- 47.
- MORRIS-ROBERTS, Kathryn (2001). «Intervening in Friendship Exclusion? The Politics of Doing Feminist Research with Teenage Girls». *Ethics, Place & Environment*, 4 (2), 147-153.
- NOFRE, Jordi (2008). *L'agenda cultural oculta. Una deconstrucció de l'oci nocturn de Barcelona i els seus suburbis*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona.
- NOLAN, Nicholas (2003). «The ins and outs of skateboarding and transgression in public space in Newcastle, Australia». *Australian Geographer*, 34 (3), 311-327.
- O'NEIL, Mary Lou (2002). «Youth Curfews in the United States: The Creation of Public Spheres for Some Young People». *Journal of Youth Studies*, 5 (1), 49-67.

- ORTIZ, Anna (2004). «Ús i apropiació de la Via Júlia i la rambla del Raval de Barcelona des d'una perspectiva de gènere». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 44, 89-108.
- (2007). «Geografías de la infancia: descubriendo “nuevas formas” de ver y de entender el mundo». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 49, 197-216.
- PAIN, Rachel (2001). «Gender, Race, Age and Fear in the City». *Urban Studies*, 38, 899-913.
- PODMORE, Julie A. (2001). «Lesbians in the Crowd: gender, sexuality and visibility along Montréal's Boul. St-Laurent». *Gender, Place & Culture*, 8 (4), 333-355.
- RALPHS, Robert; MEDINA, Juanjo i ALDRIDGE, Judith (2009). «Who needs enemies with friends like these?: The importance of place for young people living in known gang areas». *Journal of Youth Studies*, 12 (5), 483-500.
- REVILLA CASTRO, Juan Carlos (2001). «La construcción discursiva de la juventud: lo general y lo particular». *Papers*, 63/64, 103-122.
- ROBINSON, Cara (2009). «“Nightsapes and leisure spaces”: an ethnographic study of young people's use of free space». *Journal of Youth Studies*, 12 (5), 501-514.
- ROOKE, Alison (2007). «Navigating Embodied Lesbian Cultural Space: Toward a Lesbian Habitus». *Space and Culture*, 10 (2), 231-252.
- RUDDICK, Sue (2003). «The Politics of Aging: Globalization and the Restructuring of the Youth and Childhood». *Antipode*, 334-362.
- SERRA, Anna (2007). «Vida quotidiana en un espai urbà transformat: El Mercadal de Girona des d'una perspectiva de gènere». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 49.
- SHILDRICK, Tracy (2006). «Youth culture, subculture and the importance of neighbourhood». *Young*, 14, 61-74.
- SHILDRICK, Tracy; BLACKMAN, Shane i MACDONALD, Robert (2009). «Young people, class and place». *Journal of Youth Studies*, 12 (5), 457-465.
- THOMAS, Mary E. (2005). «Girls, consumption space and the contradictions of hanging out in the city». *Social & Cultural Geography*, 6 (4), 587-605.
- TRAVLOU, Penny; OWENS, Patsy Eubanks; THOMPSON, Catharine Ward i MAXWELL, Lorraine (2008). «Place mapping with teenagers: locating their territories and documenting their experience of the public realm». *Children's Geographies*, 6 (3), 309-326.
- TRILLA, J. (coord.) (2011). *Jóvenes y espacio público. Del estigma a la indignación*. Barcelona: Edicions Bellaterra.
- VALENTINE, Gill (1993). «(Hetero) sexing space: lesbian perceptions and experiences of everyday spaces». *Environment and Planning D: Society and Space*, 11 (4), 395-441.
- (1996a). «Angels and devils: Moral landscapes of childhood». *Society and Space*, 14, 581-599.
- (1996b). «Children should be seen and not heard: The production and transgression of adults' public space». *Urban Geography*, 17, 205-220.
- (2000). «Exploring children and young people's narratives of identity». *Geoforum*, 31, 257-267.
- WINTON, Alisa (2005). «Youth, gangs and violence: Analysing the social and spatial mobility of young people in Guatemala City». *Children's Geographies*, 3 (2), 167-184.
- WOOLLEY, Helen (2006). «Freedom of the city: Contemporary issues and policy influences on children and young people's use of public open space in England». *Children's Geographies*, 4 (1), 45-59.
- WRIDT, Pamela (2004). «Block politics». *Children's Geographies*, 2 (2), 199-218.